

JEDEN DEN ZOJI ANDREJEVNY

Eva HAUSEROVÁ

„Franto, pojd' honem! Dovezli nám tu tkáň, jdem na to!"

Lozja tisknul ke své široké hrudi termosku s drahocenným vzorkem.

Na sobě měl montérky a flanelovou košili; jeho hromotlucný zjev i neoholená usměvavá tvář vůbec nepřipomínaly obrýlené asteniky z kapitalistických vědeckých ústavů. Však také pracoval v Ústavu pro výzkum komunistické budoucnosti T. D. Lysenka. A však se také psal květen 1950.

Franta si vyhrnul rukávy své modré svazácké košile a plivnul si do dlaní. „Tak, a dem na tu vědu! My těm buržoustům, pavědcům, prognostikům ukážeme, zač je toho loket!"

Světlá, moderní laboratoř byla skoro úplně zabraná mohutným, lesklým, úplně novým strojem, na jehož trubky, táhla, tiskárny, zářiče i ochranné štíty padlo nejméně pět tun té nejkvalitnější oceli. Lozja zapojil přívod elektřiny do stroje.

„Jen aby nám nevypnuli proud," zabručel.

„Nevypnou!" odbyl ho Franta s naprostou jistotou. „Věřím těm našim klukům energetickým! Jak by splnili pětiletku, kdyby nestačili na ty své úkoly?"

Soustředoval se na nejsložitější úkon z celé přípravy pokusu: vpravit mozkovou tkáň sterilně do nerezové nálevky, odkud ji stroj automaticky nasaje do jarovizátoru. Jarovizátor, srdce celého zařízení, sloužil k tomu, aby přiměl mozkovou tkáň pomocí výbojů záření myslet s předstihem. Tkáň pak měla produkovat vize budoucnosti, které se měly s nepatrným zpožděním objevit ve výstupu tiskárny.

Všechny úkony se zdařily, tkáň, drážděná výboji, začala produkovat první impulsy.

„V paměti je celé učení, všechny noviny a plány a usnesení," zašeptal Franta, když svorně s Lojzou sledovali ručičky tančící na cifernících stroje, „ale napadlo mě... bude za čtyřicet let ještě..." Nepatrně pokynul hlavou k portrétu J. V. Stalina, který moudře a otcovsky shlížel ze stěny na oba vědce.

Lozja se takové myšlenky zděsil. „Ale to se rozumí... jak můžeš pochybovat... ovšem... je pravda, bylo by mu přes sto let..."

Franta polkl rozrušením. „No právě. Podívej, nechce tisknout... něco mu chybí..."

Zbystřili pozornost. Pod okny se ozval silný, dutý náraz a pak směs výkřiků. Lozja se vrhl k otevřenému oknu. Na chodníku v hloubce pod nimi ležela šedá hromádka šatů, rozpražené ruce, bílý chomáč vlasů v tmavé lesklé kaluži. Okolo se sbíhal dav.

Franta ho zadržel: „My tam nepůjdeme. Musíme hlídat pokus. Stejně vím, oč šlo. Vrátnej Dobeš, ten důchodce. Dostal obsílku, že se má vystěhovat z bytu do pohraničí... koukej je, keřasy, tučný živnostnický červy, nechce se jim dosídlovat, příživníkům!"

„Proto vylez až sem," pokýval zamyšleně hlavou Lozja. „Z šestýho patra to měl jistý."

Vrátili se ke stroji. „Musíme tam něco dodat," zašeptal Franta. „Co kdybychom..." ztišil ještě hlas, „Beriju?"

Lozja začal ťukat do klávesnice připojené ke stroji. „Praha se přejmenuje na... Berijov," řekl tak tiše, že Franta pochopil smysl jeho slov jen z pohybu jeho rtů.

Stroj byl teď spokojen. Z tiskárny se začala odvíjet role papíru s textem. Přesně to, co výzkumníci žádali. Pracovní den ženy — matky, ženy — uvědomělé dělnice.

Počítač psal:

„Že všichni milujem naši krásnou rodnou zem, kde se volně dýchá lidem všem..."

Lahodné a radostné melodie, linoucí se z tlapačů u stropu, mě probudily do nového dne. Říká se, že úderníci nepotřebují mnoho spánku, sám legendární Stachanov, když pracoval na svých rekordech, vydržel dlouhou dobu vůbec beze spánku, ale já už jsem takový ospalec. Někdy se stydím.

„Soudružky a soudruzi, vítáme vás do nového dne, patnáctého května 1990, sluníčko nám radostně ozařuje celé naše české mocnářství, venkovní teplota šestnáct stupňů Celsejeva, modrá obloha slibuje horký den. Nástup k ranní hygieně!"

„Zítřka se bude tančit všude, až naše vítězné vlajky rudé na stožáry světa vyletí..."

Někdy po ránu čítím takové opojení. Když otevřeným oknem vniká do ložnice rachocení kompresorů a vrtaček noční směny, z tlampačů se linou stařícké písně s texty mého oblíbeného Pavla Kohouta a podaří se mi je zahlédnout všechny ještě neprobuzené: Jaková Josipoviče (to je můj muž), Antonína (to je nejstarší chlapec, má hlavu na učení, jsem hrdá na to, že je snad nejchytřejší z celého koldomu) a ty malé neposedy, Vasilu, Pětiletku a Kombajna. Vždycky jsem chtěla hodně dětí a s pomocí našeho socialistického zdravotnictví se mi mé sny splnily. Vlastně komunistického - stále si nemohu zvyknout, že právě před šesti dny, 9. května 1990, byl u nás vyhlášen komunismus. Československé komunistické federalizované mocnářství... to zní hrdě. Malý Kombajn už ani nebude pamatovat nic jiného.

Vida je, už se probouzejí. Na útržky papírového pytlíku jim rozdělují hromádky léků: pro Pětiletku prášky proti cukrovce a pro Vasilu sedativum. Jen pro Kombajna nemám ten správný lék, prý ho vyrábějí imperialisté, ale nedodali ho. Proto je chudák posetý ošklivou vyrážkou, rudými ččkami, které si pořád rozškrabává. Však my těm ziskuchtivým padouchům ukážeme! Pro Vasilu máme vymoženost - vodíme ho do zvláštní školky. Chlapec má totiž Downův syndrom neboli mongolismus, a tak mu náš stát poskytuje speciální péči. Vychovatelky mě ujišťují, že i z těchto dětí vyrostou platní členové naší společnosti, ba dokonce při správném odborném výcviku se stanou ještě vytrvalejšími pracovníky a šťastnějšími občany než normální děti. Cítím, že je to pravda.

„Který prý z pionýrů poletíme do vesmíru..."

Dneska hrají samé staré písničky. To je dobře, ty nové už nejsou zdaleka tak povzbuzující, radostné.

„Vstávat, děti, vstávat..."

Jakov Josipovič ať si poleží, byl na noční směně a v poslední době má mnoho starostí se zvyšováním výroby.

Cestou do umývárny musím Pětiletku podpírat, je jí zřejmě na omdlení, ve školce ji budu muset hned odevzdat na lazaretní oddělení. Vasil vydává veselé skřeky, to on vždycky, než zaberou prášky, jen si, hochu, zavýskni, pěkné od plic se zaraď! Potkáváme se s rodinami ze sousedních ložnic, hned vedle mají malého Bertolda, je to také mongolek, ale mnohem hůř postižený než Vasil. Neřekne si ani na hrneček!

Voda v plechových korytech dnes nějak štípe a páchne, ale to nevádí, aspoň se otužíme. Vždycky si připomenu světlý příklad mého táty, který zahynul hrdinskou smrtí, když vlastním tělem ucpal prasklý tank s kyselinou. Jeho poslední slova byla: „Občas se ještě najde zmetek, ale nadšení to spraví! Jen dál za naši věc!" Ano, a já také věřím, že zmůžeme všechno, jen když budeme chtít. Táta dostal posmrtně zlatý odznak za vynikající pracovní výkon. A já nepřestávám cítit vděčnost za to, že žiji šťastně, v blahobytu, v komunismu!

Děti si váží kolem krku pionýrské šátky.

„Rudé šátky na slunci hoří jako rozkvetlý vlčí mák...", zpívají si.

„Huhé háky hahuhy hohí...", snaží se pilný Vasilek.

Oblékám se do montérek a na hlavu uvazuji šátek. Z oblékárny míříme rovnou do jídelny koldomu. Teprve šest dní se tady jí bez lístků, poukázek, peněz i bez určování dávek! Stále ještě cítím radostné opojení, když si to uvědomím.

„Pospěš si," šťouchá do mě Antonín, „nebo nám to všechno sežerou... včera se na ty z dvanáctého patra už nedostalo, fakt!"

„Nesmysl, pracující přece nemohou zůstat o hladu," usměřnuji ho a raději mu vlepuji výchovný políček.

Konečně mé milé pracoviště!

V koldomu je někdy až příliš rušno, hlavně když děti zlobí a Jakov má špatnou náladu; zato tady, v dílně, je můj pravý domov! Mezi hučícími stroji, v prachu vířícím v kuzelech denního světla deroucího se velikými okny, v ohlušujícím rachotu vozíků přivázejících sklářský kmen... ano, vyrábím sklo. Rozžhavuji skleněnou trubici, spirálovitě ji zahýbám a natavuji na baňku, kterou vyfoukli vedle u pece. Jsem údernice. Ruce mi jen kmitají, baňky s natavenými spirálami se řadí na mém pracovním stole jako vojáci.

Avšak než se pustím do díla, přivítám se s ostatními ženami; mají takový uvolněný svit v očích, jsou doma, toto je místo, kde se cítí nejlépe! Mistrová připíchne na nástěnku ohromný a odevšad dobře viditelný nápis dne. Tentokrát je to heslo, které sice dobře známe, ale které neuškodí stále znovu opakovat: „Komunismus - naděje a mládí světa!“ Dnešní den je tak trochu sváteční, neboť mistrová zase přivedla několik emigrantů z imperialistických zemí. Jsou to lidé, do jejichž srdcí pronikl hlas našich vysílaček, a proto přešli na správnou stranu barikády. Mistrová je přidělí těm nejzasloužilejším pracovním, které je budou zaučovat. Emigranti vždycky vypadají bezradné, zaskočené a uzavřené, jako zvířátka zahnaná do kouta. Inu, tomu je asi naučil jejich nelítostný, kořistnický společenský řád. Mezi námi by měli rozkvétat, zesílit a stát se otevřenými a přátelskými. Bohužel však emigranti i po delší době zůstávají zarytě mlčenliví. To se mi nelíbí. Několikrát jsem navrhovala, aby s nimi byla uspořádána veřejná beseda, ale politruk to pokaždé zamítl. Nechápu proč.

Ale teď už nemaříme čas a pouštíme se do práce, zatímco nad hlavami ve skřípění vozíků a dopravních pásů se rozléhá řízná hudba a povzbuzující slova mocnářských vychovatelů.

„Práce je nejvyšší blaho každého člověka...”

„Dým z továren a houfy dětí nad pískem, tisícem věcí život rozkvétá a rozvíjí se v nás...”

Někdy si zpívám s rozhlasem, ale jindy se mi myšlenky rozběhnou doširoka, říkám si, kam asi ty divné baňky se závity odvezou... k čemu může taková divná věc sloužit? Když jsem se ptala mistrové, řekla mi, že je to sklo pro nějakou laboratoř. To je dílna, ve které pracují vědci. Antonín, ten všetečka, říká, že v celé naší zemi matičce žádná laboratoř není a že to sklo vyrábíme pro imperialisty! Ale to se mi nechce věřit. Antonín je ještě dítě, nechápe, že bohatství vytvořené rukama našeho lidu mu musí přece také sloužit.

Přestávka na oběd. S ostatními ženami usedáme na podstavce transportních linek a z kovových kotlíků vyjídáme, co nám přivezly naše družky z kuchyně: hustou a sytou směs těstovin a masa. Rozhlas nás upozorňuje, že před sto nebo dvěma sty lety neměl náš pracující každý den maso! Vesele žertujeme o zážitcích z poslední brigády. Pravidelně každou neděli jdeme pomáhat našim zemědělcům, tentokrát jsem vykopávali motykami brambory, byl to nádherný tělocvik na čerstvém vzduchu, skutečně osvěžující změna! A k tomu ten hřejivý pocit, že jsme přispěli k produkci potravin, že neužíváme zbytečně společný krajíc! Jiné neděle nejsou takové vyvedené, třeba když mrzne a prší a my v blátě stahujeme uschlé stromy, nebo když celý den musíme mít plynovou masku, protože postříkujeme nebezpečnými jedy.

Když odhouká konec směny, ošplíchnu se v plechovém korytě na dvoře a už kvačím na schůzi, do folklórního kroužku či na Mocnářské vzdělávání. Dnes spěchám na školení o bezpečnosti práce, které je zvlášť zábavné. Někdy nám tam promítnou i opravdový film, například minule to byly záběry dělníka, jemuž převod parního stroje utrlh ruku! Jenom se stavím v bufetu pro svačinu. Ta je od nástupu komunismu unifikovaná, houska a trojúhelníček sýra. Je to velké urychlení a zlepšení - žádné čekání, vybírání, hledání drobných.

Školení se koná již tradičně, po čtyřicet let, v provizorní učebně vzdálené asi verstu od výrobní haly. Můj zrak může cestou hrdě spočinout na naší industrializované zemi: haldy vydolované hlusiny jsou prostrídány betonovým korytem vodního kanálu: vždy znovu jsem unesena levností a ekologičností vodní dopravy. Zástupy burlaků za sborového „ej uchném!“ vlečou lodice s uhlím. Kousek dál mě potěší ryčící buldozery, které urovnávají plošinu pro nový krásný Památník hrdinů práce. Kolem se zvedají mračna prachu, jak po silnici pochoduje útvar milicionářů. Při pohledu na

jejich modré uniformy a statečné, spolehlivé, prosté tváře mé vždy zalije pocit bezpečí a důvěry. Krásná krajina. Moje rodná zem je dokonale přetvořena prací lidských rukou!

Ze školení jsem si opět odnesla bohaté zážitky, tentokrát ze záběrů zachycujících vyprošťování utopenců.

Domů se vracím za tmy. S dětmi jen rychle zhltnu večeři v jídelně koldomu, a rychle na kutě! Děti jsou po čínorodém dni unavené, usínají vestoje. Starosti mi dělá jen Antonín, který má jedno oko hrůzně nateklé a zmodralé. „Kluci mě zase zbili," špitne nesměle, neboť dobře ví, že takové poráženecké řeči nemám ráda.

„Mluvil jsem s klukem těch emigrantů," vysvětluje, „Říkal, že jim v televizním přenosu ukazovali domky se zahradami a les. Nemohl pochopit, proč lžou. A já to taky nechápu. Proč se mu to tady nelíbí?"

„To že říkal?" nemohu věřit svým uším, takže docela zapomenu na výchovný pohlavek. „Jak se tady může někomu nelíbit?" Lépe na to. nemyslet, stejně je to jenom nějaký dětský blábol.

„Ale co to tvoje oko?"

„To kluci z naší brigády... štválo je, že se s ním bavím... a pak po něm ještě stříleli z praku šutrama..."

„Ani se jim nedivím! Ti emigranti jsou skutečně divní lidé. Snad by je sem ani neměli pouštět."

Oči se mi také už klíží ospalostí. Zaháním děti do postele a uléhám vedle nich. Zase jeden čínorodý pracovní den za námi...

Ale později v noci mě vzbudí funění, páchnoucí dech. Směs lihu, benzínu a podřadného tabáku, jaký dostávají lidé bez zásluh, kteří se nezařadili mezi nás úderníky. Jakov.

„Zase jsi požil opojné prostředky!" vyčítám mu se slzami v očích. „Styd' se! Ted', když máme komunismus!"

Zkroutí mi ruce a i potmě cítím, jak vyzařuje krutou nenávist.

„Ty jedna náno voblbená! Dřeš na ně jak barevná a nevidíš, jak voni si válej šunky a jsou pořád někde za kopečkama, protože tady se nedá vůbec dejchat! A eště máš kecy, eště mě poučuješ! Ty. ..ty..."

Tiskne mě, jako by mě chtěl udusit. Je nepřítel. A přece: i pro takové, jako je on, jsme vybudovali naši lepší budoucnost; jenže oni si jí neváží!

„Jakove! Copak není náš život krásný! Já bych chtěla... chtěla bych ještě jedno dítě!"

Skřípavě se zasmál a pak zaúpěl, jako by potlačoval pláč. Je už úplně hysterický, měl by se přihlásit k převýchově.

„Rodíš jim přiblblý parchanty, takový zmetky, jednoho za druhým, aby bylo do čeho střílet..."

Prudce se ode mě odvrátí a zakutá se pod svoji deku. Neřekne už nic, čemu bych rozuměla. Vydává jen jakési skřeky a chrochtání. Rychle usíná.

Přemýšlím, neměl-li by svědomitěji plnit manželské povinnosti, takové otázky se někdy probírají i na úsekových schůzích... soudruzi by mu mohli domluvit, náš stát přece potřebuje zdatné pracovníky ... Ale co, lepší bude umělá inseminace, aspoň dítě zdědí vlastnosti nějakého vynikajícího pracovníka, čestného dárce... s tou myšlenkou konečně usínám.

Franta s Lojzou ještě dlouhou chvíli zírali do ústí tiskárny.

„To je asi všechno," vydechl Lojza. „Tak nevím, je to takový... takový divný."

„Kdyby jen divný," zamračil se Franta. „Kdo jsou to ti mocnáři? Kde je náš zářný vzor, Sovětský svaz? Kde je princip vedoucí úlohy strany? Jako by za tím vším byly zlovolné, plíživé rejdy imperialistů nebo jejich hnusných přísluhovačů..." změřil si významné pohledem Lojzu.

„Kteří podrývají a rozleptávají naše řady zevnitř," procedil Lojza skrz zuby a prohlížel si stejné nevlídné a podezřivé Frantu.

Jejich pěsti se samovolně zaťaly.

„Někdo z nás je tedy diverzant," zasyčel Franta.

Vtom ztichl bzukot transformátorů a také indikátory velkolepého stroje pohasly.

„Vždyť se zničí tkáň...", vyhrkl Lojza.

„Ta se stejné dá použít jen jednou ..." Franta se rozzářil a uvolnil se. „Kamaráde! Něco mě napadlo! Podezíráme se neprávem! Musíme se tázat: čím byla ta mozková tkáň? - Víme pouze to, že jsme požadovali mozkovou tkáň zcela čerstvou. A odkud se dá získat takový mozek? - No přece z poprav! Jak prosté je to! Šlo zkrátka o mozek nějakého zrádce, diverzanta!"

„Ano," zamumlal Lojza, „to by mohlo být... ale poslyš, to potom... to potom náš stroj může pracovat, jen když do něj dodáme mozek uvědomělého občana! Ale kde ho získat?"

Pochopil, teprve když ho Frantův ocelový stisk paží vynesl přes rám okna a když začal padat na tmavý, žulou vydlážděný chodník před ústavem.